

De Hoge Raad

De Hoge Raad spreekt recht in drie rechtsgebieden: civiel recht, strafrecht en belastingrecht. In dit hoofdstuk worden per rechtsgebied enkele zaken besproken waarin de Hoge Raad het afgelopen jaar uitspraak heeft gedaan. Er wordt ook een totaaloverzicht van zaakgegevens in 2023 gegeven. Vervolgens komen de uitspraken aan de orde waarin prejudiciële vragen werden gesteld aan of beantwoord door het Hof van Justitie van de Europese Unie. Daarna worden de uitspraken van de vierde kamer van de Hoge Raad en de ontvangen klachten en overige correspondentie toegelicht. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een overzicht van de samenstelling van de Hoge Raad op 31 december 2023 en de mutaties in de Hoge Raad in 2023.

Civiel recht

De civiele kamer van de Hoge Raad heeft in 2023 bijna 400 uitspraken gedaan. Die uitspraken betroffen in 2023 opnieuw een breed palet aan onderwerpen waarbij een beroep werd gedaan op de drie kerntaken: rechtsvorming, rechtseenheid en rechtsbescherming.

Totaaloverzicht sector civiel recht

Sector civiel recht	Realisatie 2022	Planning 2023	Realisatie 2023
instroom	376	440	334
uitstroom totaal	427	440	430
uitstroom uitspraken	403	--	399
uitstroom overig	24	--	31
conclusies	382	400	343

eindwerkvoorraad	410	--	314
gem. doorlooptijd totaal	422	--	381

Het ging om klassieke vermogensrechtelijke vragen, zoals naar de maatstaf voor uitleg van een testament ([ECLI:NL:HR:2023:1531](#)) of de kwalificatie van een overeenkomst als arbeidsovereenkomst ([ECLI:NL:HR:2023:443](#), Deliveroo), maar ook om kwesties die sterk door Europees recht worden beïnvloed, zoals prejudiciële vragen inzake opzegging van een overeenkomst tot kinderopvang ([ECLI:NL:HR:2023:198](#)) en prejudiciële vragen inzake achteraf betalen ([ECLI:NL:HR:2023:778](#)).

Opmerkelijk was in 2023 het aantal zaken op het gebied van het internationaal privaatrecht (vijftien uitspraken in veertien zaken). Daarbij gaat het om grensoverschrijdende geschillen. In het kader daarvan kan de vraag rijzen welke nationale rechter bevoegd is of naar welk rechtsstelsel het geschil moet worden beoordeeld. Dergelijke vragen kwamen bijvoorbeeld aan de orde in de procedure over de vraag of de kunstschaten die vier Krimmusea in 2013 hadden uitgeleend aan een museum in Nederland, moesten worden teruggegeven aan de Krimmusea of aan de Staat Oekraïne ([ECLI:NL:HR:2023:865](#)). Verder ging het onder meer om internationale geschillen over arbeidsrecht, familierecht en mededingingsrecht. In een zaak over de vraag welke rechter bevoegd is om een grensoverschrijdend geschil over mededingingsrecht te beoordelen, heeft de Hoge Raad op zijn beurt prejudiciële vragen gesteld aan het Hof van Justitie van de Europese Unie. Deze ontwikkeling past in de tendens van verdere internationalisering van civielrechtelijke geschillen, waardoor zij ook in complexiteit toenemen.

Het jaar 2023 werd verder gekenmerkt door een relatief groot aantal vorderingen tot cassatie in het belang der wet (acht), een instrument dat – net als de prejudiciële procedure – bij uitstek beoogt bij te dragen aan rechtsvorming en rechtseenheid. Een vordering tot cassatie in het belang der wet heeft betrekking op een uitspraak die onherroepelijk is geworden en wordt ingesteld door de procureur-generaal bij de Hoge Raad. De uitkomst van een vordering tot cassatie in het belang der wet brengt geen wijziging in de uitspraak waartegen de vordering is gericht en dus ook niet in de rechtspositie van de partijen in de zaak, maar is wel van belang voor het recht. Het ging ook hier om zeer uiteenlopende zaken, zoals voorschriften voor de openbaarheid van civiele procedures ([ECLI:NL:HR:2023:658](#)), de rechterlijke toetsing van een perspectief- of opvoedingsbesluit in het kader van de uithuisplaatsing van een minderjarige ([ECLI:NL:HR:2023:1148](#)) en het recht op inzage van een patiënt in juridisch advies over aansprakelijkheid voor een medische fout ([ECLI:NL:HR:2023:1670](#)). De laatste kwestie is relevant voor procedures over medische aansprakelijkheid, waarover in 2023 ook prejudiciële vragen zijn beantwoord ([ECLI:NL:HR:2023:1682](#)).

In 2023 beantwoordde de civiele kamer in zeven zaken prejudiciële vragen (in 2022 waren dat er dertien en in 2021 zestien). Het ging daarbij onder meer om de verhouding tussen de regeling in het Burgerlijk Wetboek en de Europese richtlijn consumentenkrediet bij achteraf betalen bij aankoop in een webwinkel ([ECLI:NL:HR:2023:1006](#)), om het schriftelijkheidsvereiste bij koop door een consument van een bouwkaaf ([ECLI:NL:HR:2023:1755](#)) en om de bijdrageplicht van hoofdelijke schuldenaren in een concernverhouding ([ECLI:NL:HR:2023:295](#)).

De Hoge Raad is ook hoogste rechter in Caribische zaken. Dat betekent dat een beroep in cassatie tegen uitspraken van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba aan de Hoge Raad kan worden voorgelegd. In 2023 deed de civiele kamer in tien Caribische zaken uitspraak, over allerlei onderwerpen. Zie bijvoorbeeld [ECLI:NL:HR:2023:773](#), over relatievermogensrecht en [ECLI:NL:HR:2023:1057](#), over timeshareovereenkomsten. Meestal komt het toe te passen recht overeen met het recht in het Europese deel van het Koninkrijk, maar dat is niet in alle gevallen zo. Ook het procesrecht is niet in alle opzichten gelijk. Daarnaast moet de Hoge Raad bij de uitleg en toepassing van rechtsregels rekening houden met de mogelijkheid dat maatschappelijke opvattingen in het Caribische deel van het Koninkrijk kunnen afwijken van de opvattingen in het Europese deel van het Koninkrijk.

Strafrecht

De strafkamer van de Hoge Raad heeft in 2023 een kleine 3.000 uitspraken gedaan. In 2.256 van die gevallen is het beroep in cassatie niet ontvankelijk verklaard. De meest voorkomende gronden daarvoor zijn dat geen bezwaren tegen de bestreden uitspraak zijn aangevoerd (1.333) of dat de klachten klaarblijkelijk niet tot cassatie kunnen leiden (857). Van de 1.646 zaken waarin cassatie-middelen zijn ingediend, leidden er 297 (18%) tot vernietiging. Van de elf herzieningsverzoeken zijn er vier gegrond verklaard.

Totaaloverzicht sector strafrecht

Sector strafrecht	Realisatie 2022	Planning 2023	Realisatie 2023
instroom	3.174	3.100	3.454
waarvan met middelen	1.716	1.800	1.935
uitstroom totaal	3.007	3.100	3.158
uitstroom uitspraken	2.849	2.950	2.979
uitstroom overig	158	150	179
conclusies	809	900	803

eindwerkvoorraad	2.183	2.183	2.479
gem. doorlooptijd totaal	223	--	233

Prejudiciële vragen en digitale opsporing

Voor het eerst heeft de Hoge Raad in een strafzaak prejudiciële vragen beantwoord. In het arrest van 13 juni 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:913](#)) gaat de Hoge Raad na een conclusie van AG Paridaens in op de vereisten die aan prejudiciële vragen worden gesteld.

In dit geval gaan de prejudiciële vragen over de rechtmatigheid van opsporingsoperaties jegens de dienstverleners van cryptotelefonie EncroChat en/of SkyECC en hun gebruikers. Bij deze operaties is samengewerkt met buitenlandse opsporingsinstanties en gebruikgemaakt van nieuwe opsporingstechnieken en -bevoegdheden (hacken). Daarmee zijn enorme hoeveelheden data onderschept. Er zijn in diverse landen en ook voor het EHRM en het Hof van Justitie van de Europese Unie procedures over aanhangig. Veel Nederlandse strafzaken zijn gebaseerd op bewijs afkomstig van in het buitenland gehackte cryptotelefoons. De vragen gingen dus deze eerste keer over een zeer belangrijke kwestie. Dat moet rechters niet afschrikken om ook in 'kleinere' gevallen prejudiciële vragen voor te leggen.

Bij de bespreking heeft de Hoge Raad overwogen dat beslissingen van buitenlandse autoriteiten die aan buitenlands onderzoek ten grondslag liggen moeten worden gerespecteerd en dat er in beginsel van uit wordt gegaan dat het onderzoek rechtmatig is verricht. De rechter hoeft alleen aandacht te besteden aan de wijze waarop de resultaten van het in het buitenland verrichte onderzoek zijn verkregen, als dat van belang is voor de beoordeling of het gebruik voor het bewijs van die resultaten in overeenstemming is met het recht op een eerlijk proces.

Vrijheid van meningsuiting en vrijheid van vergadering

In het arrest van 19 december 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:1742](#)) gaat het om een verdachte die deel uitmaakte van een groep van ongeveer 25 tot 30 actievoerders die bij een kantoorgebouw van Shell demonstreerden. De verdachte heeft als een "symbolische actie en om de demonstratie kracht bij te zetten" een zwarte, op olie gelijkende vloeistof over de trap voor dat gebouw gegoten. Ze is veroordeeld wegens vernieling.

De Hoge Raad verwerpt het cassatiemiddel dat inhoudt dat de verdachte moest worden ontslagen van alle rechtsvervolging vanwege onverenigbaarheid van de strafvervolging met de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van vergadering (artikelen 10 en 11 EVRM). Hij wijst er onder meer op dat de aanleiding voor de vervolging van de verdachte niet gelegen was in het deelnemen aan het protest tegen Shell, maar in het tijdens die protestactie plegen van een strafbaar feit.

De Hoge Raad verwijst hierbij naar een kort daarvoor genomen beslissing van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens van 21 november 2023, nr. 56896/17 e.a. (Laurijsen en anderen

tegen Nederland). Dat arrest benadrukt dat bij de beoordeling van de vraag of strafrechtelijk optreden bij een protestactie een geoorloofde beperking is van de uitoefening van het recht op vrije meningsuiting en het recht op vrijheid van vergadering, het van belang is of de verdachte zelf een "reprehensible act" pleegde (laakbaar gedrag vertoonde).

De Hoge Raad betreft bij het oordeel in de Shellzaak ook dat het hof heeft volstaan met een geheel voorwaardelijke geldboete van € 350. Daarmee heeft het hof gewaarborgd dat de bestraffing proportioneel is en niet zo ingrijpend is dat daarvan een "chilling effect" uitgaat op personen die door deelname aan een protestactie gebruik willen maken van hun recht op vrijheid van meningsuiting en van hun recht op vrijheid van vergadering.

Ontoerekenbaarheid

In de zaak Thijs H. gaat het om een man die tijdens een psychose drie mensen met messteken had gedood op de Brunsummerheide en in de Scheveningse bosjes. Het hof veroordeelde Thijs H. tot een gevangenisstraf voor de duur van 22 jaar en tbs met dwangverpleging. Het hof volgde daarbij niet de adviezen in twee uitgebrachte deskundigenrapporten om de verdachte de feiten niet toe te rekenen. Volgens het hof was de verdachte ten tijde van het begaan van de bewezenverklaarde feiten in enige mate in staat een afweging te maken en voldoende in staat om de wederrechtelijkheid van zijn gedragingen te begrijpen en overeenkomstig dat begrip te handelen.

De Hoge Raad geeft in zijn arrest van 17 oktober 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:1295](#)), na een conclusie van de procureur-generaal F.W. Bleichrodt, een kader om over ontoerekenbaarheid te oordelen. Het is aan de feitenrechter om te beslissen of het tenlastegelegde feit op grond van artikel 39 Sr niet aan de verdachte kan worden toegerekend. De maatstaf is dan of ten tijde van het feit bij de verdachte sprake was van een stoornis als bedoeld in deze bepaling en of de verdachte als gevolg van die stoornis niet kon begrijpen dat dat feit wederrechtelijk was of niet in staat was in overeenstemming te handelen met zijn begrip van de wederrechtelijkheid van dat feit. De rechter heeft daarin een eigen verantwoordelijkheid en is niet gebonden aan deskundigenadviezen. De Hoge Raad verwerpt daarom het cassatieberoep, mede omdat het hof uitgebreid heeft toegelicht waarom het is afgeweken van de inhoud van de deskundigenrapporten.

Herzieningen

Er is een lange procedure voorafgegaan aan de laatste herzieningsaanvraag die betrekking heeft op de 'Deventer moordzaak'. Na een eerder gegrond verklaard herzieningsverzoek is de verdachte in 2005 opnieuw veroordeeld. Na een eerder afgewezen herzieningsverzoek daartegen heeft de aanvrager de procureur-generaal gevraagd nader onderzoek te laten doen als beschreven in art. 463 Sv. Dat verzoek is ingewilligd na advies van de Adviescommissie afgesloten strafzaken (ACAS). Vervolgens is opnieuw een herzieningsaanvraag ingediend.

De aanvraag is opnieuw afgewezen in het arrest van 19 december 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:1772](#)). Daarin geeft de Hoge Raad het juridisch kader weer met betrekking tot de onderbouwing en beoordeling van een herzieningsaanvraag en de eisen die gelden als in de aanvraag een beroep wordt gedaan op nieuw en/of gewijzigd deskundigeninzicht. Anders dan de aanvrager stelt, heeft de procureur-generaal bij het doen van nader onderzoek de vrijheid om vanuit het belang van de waarheidsvinding "al het aanvullende onderzoek te verrichten dat hij nodig acht". Daarbij kan hij ook tegen de wil van de aanvrager onderzoekshandelingen verrichten. Vervolgens kan de Hoge Raad bij de beoordeling van de aanvraag tot herziening die bevindingen betrekken, ongeacht of de aanvrager in zijn aanvraag daarop een beroep heeft

gedaan.

In het arrest van 21 november 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:1602](#)) is de herzieningsaanvraag gehonoreerd, omdat na de veroordeling wegens onder meer belaging en bedreiging uit nader opsporingsonderzoek is gebleken dat de aangeefster de sms-berichten waarvoor de aanvrager is veroordeeld, zeer waarschijnlijk zelf heeft verstuurd. Daarvoor had zij onder meer gebruikgemaakt van een betaalde service waarmee uit naam of met telefoonnummer van een ander, of anoniem, sms-berichten konden worden verzonden.

Hacken

Een boekhouder van een bedrijf is veroordeeld omdat hij informatie van de server van het bedrijf ter beschikking had gesteld aan een andere werknemer in verband met diens ontslagprocedure tegen dat bedrijf. Dat is strafbaar als de gegevens zijn verkregen door het wederrechtelijk binnendringen met een valse sleutel (hacken art. 138ab Sr). De zaak is bijzonder, omdat het hier gaat om iemand die wel voor zijn gewone werkzaamheden geautoriseerd was om toegang te krijgen tot het systeem. De vraag is of er dan sprake is van wederrechtelijk binnendringen. Het kan immers niet zo zijn dat bijvoorbeeld het enkele schenden van een beleidslijn van de werkgever al moet worden gekwalificeerd als strafbaar handelen.

In zijn arrest van 18 april 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:610](#)) oordeelde de Hoge Raad dat van "binnendringen" sprake is wanneer de toegang tot (een deel van) een geautomatiseerd werk wordt verkregen tegen de onmiskenbare wil van de rechthebbende. De boekhouder beschikte wel over inloggegevens om toegang te krijgen tot de beveiligde server van het bedrijf, maar had die gebruikt om in een groot aantal gegevens inzage te krijgen die op geen enkele wijze verband hielden met de tussen hem en het bedrijf overeengekomen werkzaamheden. Hij heeft deze gegevens overgenomen, om ze ter beschikking te stellen aan de andere werknemer en diens advocaat. Daarmee was "tegen de onmiskenbare wil" van het bedrijf gehandeld.

Belastingrecht

In 2023 werden bij de belastingkamer van de Hoge Raad 1.201 zaken aanhangig gemaakt. Dat was meer dan verwacht, maar veel zaken werden weer ingetrokken. De uitstroom beliep 1.038 zaken, waarvan 654 uitspraken (63%). De overige uitstroom bestond uit intrekkingen en afdoeningen door de griffier. De werkvoorraad steeg naar 948 zaken. De gemiddelde doorlooptijd steeg ten opzichte van 2022 met 13 dagen naar 287 dagen.

In belastingzaken is een conclusie door het parket facultatief. In 2023 werd in 104 zaken geconcludeerd door een van de vier advocaten-generaal in de belastingsector. Door personele wisselingen is dat aantal lager dan gebruikelijk. Op verzoek van de voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State concludeerde het fiscale parket ook in een zaak bij dat college over de verhouding tussen het bestuursrechtelijke overtredersbegrip en het strafrechtelijke (functionele) daderschapsbegrip ([ECLI:NL:RVS:2023:579](#)).

Het overgrote deel van de ingekomen zaken betrof rijksbelastingen (55%) en belastingen van lagere overheden (41%, waarvan 86% WOZ). De resterende 4% instroom betreft met name – beperkt mogelijke – cassatieberoepen tegen uitspraken van de Centrale Raad van Beroep. Het grootste aandeel in de rijksbelastingzaken hadden de inkomstenbelasting (31% van de rijksbelastingzaken) en de BPM (26%). Daarna volgden omzetbelasting en douanerechten (samen 14%), dividendbelasting (7%) en vennootschapsbelasting (6%). Ook in 2023 bleef de

instroom van BPM-zaken en WOZ-zaken dus hoog.

Totaaloverzicht sector belastingrecht

Sector belastingrecht	Realisatie 2022	Planning 2023	Realisatie 2023
instroom	970	900	1.202
uitstroom totaal	1.135	900	1.038
uitstroom uitspraken	772	825	654
uitstroom overig	363	75	384
conclusies	113	140	104
eindwerkvoorraad	783	650	948
gem. doorlooptijd totaal	274	--	287

Tot illustratie van de werkzaamheid van de belastingsector in het belang van de rechtseenheid, de rechtsbescherming en de rechtsontwikkeling in 2023, worden hieronder enige zaken uitgelicht.

Uitspraken

Prejudiciële vragen kunnen zowel aan als door de Hoge Raad gesteld worden. De belastingkamer beantwoordde in 2023 vragen van het Gerecht in eerste aanleg van Aruba over de verhoging van 0,4% naar 0,6% van het tarief van de Arubaanse grondbelasting halverwege een vijfjarig waarderingsstijdvak (ECLI:NL:HR:2023:488). Zij oordeelde dat het vijfjarig tijdvak dient tot rechtszekerheid over de waarde van onroerende zaken, maar niet om het tarief voor vijf jaar vast te leggen. Een tussentijdse tariefwijziging is dan ook geen schending van het vertrouwensbeginsel of het rechtszekerheidsbeginsel en evenmin van een 'legitimate expectation' die als 'possession' in de zin van art. 1 Protocol I EVRM (eigendomsrecht) kan worden beschouwd. Het stond de Arubaanse wetgever vrij om het tarief met onmiddellijke

ingang te wijzigen als onderdeel van fiscale hervormingen voor een evenwichtiger belastingverdeling. Hij is daarbij binnen de hem toekomende ruime beoordelingsmarge gebleven.

In de zaak [ECLI:NL:HR:2023:1371](#) stelde de belastingkamer zelf een prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie van de EU. Deze vraag ging over de verenigbaarheid met het EU-recht van de wettelijke aansprakelijkheid van ondernemingsbestuurders voor de omzetbelasting verschuldigd door die onderneming. De Hoge Raad wilde weten of het ingrijpende gevolg van het niet tijdig aan de ontvanger melden van betalingsonmacht door de onderneming strookt met het Europese evenredigheidsbeginsel, gegeven dat een meldingsverzuim meebrengt dat de niet-betaling van belasting geacht wordt aan onbehoorlijk bestuur te wijten te zijn en de bestuurder geen tegenbewijs mag leveren als hij niet eerst bewijst dat het niet aan hem is te wijten dat de onderneming niet (correct) heeft gemeld, en gegeven dat noch de rechter, noch de ontvanger bevoegd is om die aansprakelijkheid te matigen.

Op vordering van advocaat-generaal IJzerman tot cassatie in het belang der wet, oordeelde een gemengde zetel (leden van verschillende kamers van de Hoge Raad en een raadsheer in buitengewone dienst van de Hoge Raad die staatsraad van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRvS) is) dat de regeling van de dwangsom die een bestuursorgaan moet betalen bij niet-tijdig beslissen op een aanvraag (artikel 4:17 Awb) ook van toepassing is op verzoeken om ambtshalve vermindering van belastingaanslagen ([ECLI:NL:HR:2023:134](#)).

De zaak [ECLI:NL:HR:2023:1568](#) is belangrijk voor het gehele bestuursrecht. De belastingkamer, waarin voor deze zaak ook een raadsheer in buitengewone dienst die staatsraad is in de ABRvS zitting had, oordeelde in navolging van het advies van advocaat-generaal Pauwels dat als het bestuursorgaan de onjuistheid van een door hem opgelegde aanslag erkent vóór het verstrijken van de wettelijke termijn voor bezwaar of beroep tegen die aanslag, de belastingplichtige niet tegengeworpen kan worden dat hij geen bezwaar of beroep meer heeft ingesteld binnen die termijn. Die erkenning wekt immers het vertrouwen dat bezwaar of beroep niet meer nodig is. Andersom: als de belanghebbende nalaat om tijdig bezwaar of beroep in te stellen en het bestuursorgaan de onjuistheid van de aanslag pas erkent ná het ongebruikt verstrijken van de wettelijke termijn daarvoor, dan wordt de aanslag door het ongebruikt verstrijken van de termijn onherroepelijk.

De zaak [ECLI:NL:HR:2023:1053](#) betrof het EU-rechtelijke verdedigingsbeginsel. De ontvanger had wegens fraudevermoedens en vrees voor verdwijning van verhaalsobjecten rechterlijke toestemming verkregen voor conservatoir beslag op banktegoeden van een onderneming, onder de voorwaarde dat de op te leggen naheffingsaanslagen omzetbelasting binnen zes weken zouden worden opgelegd. De Inspecteur stuurde pas op de laatste dag van die zes weken het controlerapport en de direct invorderbare naheffingsaanslagen aan de onderneming. Daardoor kon zij zich niet meer verweren vóór de aanslagoplegging. Omdat de Inspecteur al aan het begin van de zes weken voornemens was om na te heffen, viel volgens de Hoge Raad niet in te zien waarom de onderneming niet in de gelegenheid had kunnen worden gesteld om vóór aanslagoplegging haar standpunt kenbaar te maken. Omdat verweer door de onderneming tot een andere afloop had kunnen leiden, vernietigde de Hoge Raad de naheffingsaanslagen.

Conclusies

Het parket heeft in 2023 geconcludeerd in belangrijke belastingzaken die in dat jaar nog niet tot een arrest hebben geleid.

Advocaat-generaal Ettema adviseerde de Hoge Raad op basis van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens om de kindvrijstelling en het lage tarief in de erfbelasting ook toe te kennen aan het kind van een overleden biologische vader als dat kind door erkenning door een andere man juridisch het kind van die andere man is geworden, ook al laat de nationale wet dat niet toe ([ECLI:NL:PHR:2023:1201](#)).

Advocaat-generaal Wattel concludeerde dat de Herstelwet box 3, die de onverenigbaarheid van de box 3-heffing met het discriminatieverbod en het eigendomsgrondrecht zou moeten opheffen, die grondrechten nog steeds schendt. De Herstelwet box 3 verandert, behalve voor spaargeld, namelijk niets aan het gegeven dat een gemiddeldebelasting per definitie alle belastingplichtigen met een ondergemiddeld rendement discrimineert en alle belastingplichtigen met een bovengemiddeld rendement privilegieert, gegeven dat de spreiding rond een gemiddeld vermogensrendement zeer groot is ([ECLI:NL:PHR:2023:655](#)).

Advocaat-generaal Wattel concludeerde ook in twee zaken over misbruik en oneigenlijk gebruik van procesbevoegdheid. In de zaak [ECLI:NL:PHR:2023:1044](#) werd zijns inziens de procesbevoegdheid misbruikt door een burger die in samenspanning met een no-cure-no-pay-gemachtigde materieel kansloos procedeerde over door die burger uitgelokte parkeerbelastingaanslagen, uitsluitend om gefixeerde vergoedingen voor proceskosten en voor termijnoverschrijdingen te verkrijgen. Hij adviseerde de Hoge Raad om de misbruiker te veroordelen in de proceskosten. Het cassatieberoep is onmiddellijk na kennisneming van de conclusie ingetrokken, zodat geen uitspraak van de Hoge Raad meer zal volgen. De zaak [ECLI:NL:PHR:2023:1042](#) betreft een belanghebbende die € 1.500 immateriële schadevergoeding wenst omdat hij lang moest wachten op een oordeel over zijn – ongegronde – claim van € 0,80 afrondingsverschil. De advocaat-generaal adviseerde om in WOZ- en BPM-zaken (i) als een beroepsgemachtigde optreedt, een vergoeding wegens te lange procesduur te maximaleren op het feitelijk en juridisch pleitbare financiële belang bij de procedure, (ii) de bagatelgrens waarbeneden spanning en frustratie door lange duur niet kan worden voorondersteld, aanzienlijk hoger te stellen dan € 15, en (iii) aan te sluiten bij de rechtspraak van de rechtbanken en de gerechtshoven en bij de op 1 januari 2024 in werking tredende Wet herwaardering proceskostenvergoedingen WOZ en BPM, leidende tot lagere vergoedingen en meer afstemming op de omstandigheden van het geval.

Afgezien van de zaak waarin het cassatieberoep is ingetrokken, zijn deze zaken nog in behandeling bij de Hoge Raad.

Overzicht zaakgegevens

Totaaloverzicht zaakgegevens 2023

Sector civiel recht	Realisatie 2022	Planning 2023	Realisatie 2023
instroom	376	440	334

uitstroom totaal	427	440	430
uitstroom uitspraken	403	--	399
uitstroom overig ¹	24	--	31
conclusies ²	382	400	343
eindwerkvoorraad	410	--	314
gem. doorlooptijd totaal ³	422	--	381

Sector strafrecht	Realisatie 2022	Planning 2023	Realisatie 2023
instroom	3.174	3.100	3.454
waarvan met middelen	1.716	1.800	1.935
uitstroom totaal	3.007	3.100	3.158
uitstroom uitspraken	2.849	2.950	2.979
uitstroom overig ⁴	158	150	179
conclusies	809	900	803

eindwerkvoorraad	2.183	2.183	2.479
gem. doorlooptijd totaal ⁵	223	--	233

Sector belastingrecht	Realisatie 2022	Planning 2023	Realisatie 2023
instroom	970	900	1.202 ⁶
uitstroom totaal	1.135	900	1.038
uitstroom uitspraken	772	825	654
uitstroom overig ⁷	363	75	384
conclusies	113	140	104
eindwerkvoorraad	783	650	948
gem. doorlooptijd totaal ⁸	274	--	287

¹ Dit betreft zaken waarin het beroep in cassatie is ingetrokken of geroyeerd, en zaken waarin de behandeling van het beroep in cassatie is geschorst.

² De aantallen conclusies omvatten mede de 80a-standpunten.

³ De gemiddelde doorlooptijd is inclusief de doorlooptijd van zaken die bij het Hof van Justitie van de Europese Unie aanhangig zijn geweest. De doorlooptijd wordt berekend vanaf de datum van binnenkomst van de cassatiedagvaarding of het verzoekschrift tot cassatie tot aan de uitstroom van de zaak.

⁴ De uitstroom overig omvat zaken waarin het beroep in cassatie is ingetrokken en zaken die administratief zijn afgedaan door de griffier.

⁵ De gemiddelde doorlooptijd is inclusief de doorlooptijd van de ACAS-commissie voor het uitbrengen van een advies betreffende het instellen van een nader onderzoek in

herzieningszaken ten voordele. De gemiddelde doorlooptijd wordt berekend vanaf het moment van binnenkomst van het dossier bij de Hoge Raad tot aan de uitstroom van de zaak.

⁶ Er is een zaak ten onrechte uitgestroomd in de jaarcijfers van 2022. De intrekking is uit de zaak verwijderd en staat hierdoor op de bevindingenlijst. Hierdoor komt er 1 extra bij de instroom.

⁷ De uitstroom overig omvat zaken waarin het beroep in cassatie is ingetrokken of geroyeerd, zaken die administratief zijn afgedaan door de griffier, zaken waarin de behandeling van het beroep in cassatie is geschorst en zaken die zijn uitgestroomd op verzet.

⁸ De gemiddelde doorlooptijd is inclusief de doorlooptijd van zaken die bij het Hof van Justitie van de Europese Unie aanhangig zijn geweest, zaken waarin het cassatieberoep is ingetrokken of geroyeerd of afgedaan door de griffier, zaken waarin de behandeling van beroep in cassatie is geschorst, en zaken die zijn uitgestroomd op verzet. De doorlooptijd wordt berekend vanaf de datum van binnenkomst van het beroepschrift in cassatie tot aan een van deze uitstroomdata.

Sector civiel recht

	2021	2022	2023
instroom	401	376	334
vorderingszaken	240	224	214
dagvaardingen	--	--	--
verzoekschriften	54	9	--
verzoekzaken	87	137	111
prejudiciële vragen ⁹	20	6	9
conclusies	412	382	343
conclusies	411	382	343

standpunten 80a RO	1	--	--
uitstroom uitspraken	372	403	399
vorderingszaken	217	238	239
dagvaardingen	--	--	--
verzoekzaken	15	94	144
verzoekschriften	124	58	9
prejudiciële vragen	16	13	7
uitstroom overig	30	24	31
vorderingszaken	18	16	24
dagvaardingen	--	1	--
verzoekzaken	2	5	7
verzoekschriften	9	2	--
prejudiciële vragen	1	--	--
werkvoorraad	459	410	314
vorderingszaken	318	288	239

dagvaardingen	1	--	--
verzoekzaken	70	108	68
verzoekschriften	59	9	--
prejudiciële vragen	11	5	7

9 Het betreft hier prejudiciële vragen die zijn gesteld aan de Hoge Raad der Nederlanden.

uitstroom uitspraken	2021	2022	2023
uitstroom uitspraken	372	403	399
verwerping	239	255	234
vernietiging	107	117	142
niet-ontvankelijk	5	12	4
overig	5	9	13
prejudiciële vraag	16	10	6

uitstroom uitspraken	2021	2022	2023
inhoudelijk	205	218	238

art. 80a RO	--	--	--
art. 81 RO	167	185	161

instroom per hof	2021	2022	2023
Hof Amsterdam	75	72	45
Hof Arnhem- Leeuwarden	110	81	84
Hof Den Haag	94	76	86
Hof 's- Hertogenbosch	36	75	48
Gemeenschappelijk Hof ¹⁰	12	11	16
Overig	1	1	--
Rechtbanken	73	60	55

uitspraken per hof	niet- ontvankelijk	verwerping	vernietiging	prejudiciële vragen	overig
Hof Amsterdam	--	57	18	--	2

Hof Arnhem- Leeuwarden	2	53	38	--	2
Hof Den Haag	2	45	22	--	4
Hof 's- Hertogenbosch	--	41	26	--	1
Gemeenschappelijk Hof ¹¹	--	11	7	--	--
Rechtbanken	--	26	31	6	4

¹⁰ Met Gemeenschappelijk Hof wordt bedoeld Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

¹¹ Idem.

Sector strafrecht

	2021	2022	2023
instroom	3.346	3.174	3.454
reguliere strafzaken	3.034	2.915	3.143
beschikkingen	281	240	289
herzieningen ¹²	31 ¹³	19 ¹⁴	22

conclusies	954	809	803
conclusies	954	809	803
uitstroom uitspraken	3.417	2.849	2.979
reguliere strafzaken	3.180	2.605	2.746
beschikkingen	212	219	222
herzieningen	25	25 ¹⁵	11
uitstroom overig	232	158	179
werkvoorraad	2.015	2.183	2.479
reguliere strafzaken	1.832	2.025	2.285
beschikkingen	160	144	180
herzieningen	23	14	14

¹² Verzoeken tot nader onderzoek zijn hierbij opgenomen.

¹³ Inclusief 1 verzoek tot nader onderzoek.

¹⁴ Inclusief 3 verzoeken tot nader onderzoek.

¹⁵ Inclusief 1 verzoek tot nader onderzoek.

uitstroom uitspraken	2021	2022	2023
-----------------------------	-------------	-------------	-------------

uitstroom uitspraken	3.417	2.849	2.979
verwerping	439	454	412
vernietiging en verwijzing	202	160	138
vernietiging en HR doet af	242	123	159
niet-ontvankelijk	2.524	2.099	2.256
gegrond	3	1	4
overig	7 ₁₆	12 ₁₇	10

uitstroom uitspraken¹⁸	2021	2022	2023
inhoudelijk	711	537	548
art. 80a RO	1.070	734	857
art. 81 RO	268	299	241

herziening uitstroom uitspraken	2021	2022	2023
--	-------------	-------------	-------------

herziening uitstroom uitspraken	25	24	11
gegrond	3	1	4
afwijzing	20	23	5
niet-ontvankelijk	1	--	2
overig	1	--	--

instroom per hof	2021	2022	2023
Hof Amsterdam	721	611	633
Hof Arnhem-Leeuwarden	1.069	1.126	1.068
Hof Den Haag	558	573	655
Hof 's-Hertogenbosch	641	533	764
Gemeenschappelijk Hof	60	69	40
Rechtbanken	296	261	294
Overig	1 ₁₉	1	--

uitspraken per hof	niet- ontvankelijk	verwerping	vernietiging	gegrond	overig
Hof Amsterdam	346	109	56	--	1
Hof Arnhem- Leeuwarden	787	115	95	--	5
Hof Den Haag	372	60	57	2	--
Hof 's- Hertogenbosch	558	77	55	--	2
Gemeenscha ppelijk Hof ²⁰	29	9	8	--	--
Rechtbanken	164	42	26	2	2
Overig	--	--	--	--	--

¹⁶ Inclusief 1 verzoek tot nader onderzoek.

¹⁷ Inclusief 1 verzoek tot nader onderzoek.

¹⁸ Zaken met middelen.

¹⁹ Beklag op grond van art. 13a Sv.

²⁰ Met Gemeenschappelijk Hof wordt bedoeld Gemeenschappelijk Hof van Justitie Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

Sector belastingrecht

	2021	2022	2023
instroom	1.220	970	1.201

beroep in cassatie	1.196	955	1.189
herziening	22	13	7
prejudiciële vragen	2	2	5
conclusies	103²¹	113	104
uitstroom uitspraken	835	772	654
beroep in cassatie	824	749	642
herziening	7	20	10
prejudiciële vragen	4	3	2
uitstroom overig	254	363	384
werkvoorraad	948	783	948
beroep in cassatie	928	773	937
herziening	18	9	7
prejudiciële vragen	2	1	4

²¹ Het totaal aantal conclusies van 2021 is exclusief 3 conclusies. Er zijn twee conclusies genomen voor de civiele kamer en 1 conclusie voor de 4e kamer.

uitstroom uitspraken	2021	2022	2023
uitstroom uitspraken	835	772	654
ongegrond	483	447	416
niet-ontvankelijk	286	258	189
overig	3	9	9
vernietigd en HR doet af	32	23	11
vernietigd en verwijzing	27	32	28
prejudiciële vragen	4	3	1

uitstroom uitspraken	2021	2022	2023
inhoudelijk	349	238	249
art. 80a RO	80	161	74
art. 81 RO	406	373	331

instroom per hof	2021	2022	2023
-------------------------	-------------	-------------	-------------

Hof Amsterdam	190	204	192
Hof Arnhem- Leeuwarden	288	249	227
Hof Den Haag	161	108	225
Hof 's- Hertogenbosch	132	126	204
Gemeenschappelijk Hof ²²	10	7	6
Rechtbanken	352	199	302
Centrale Raad van Beroep	64	57	33
Overig	23	20	12

uitspraken per hof	niet-ontvankelijk	ongegrond	vernietiging	overig
Hof Amsterdam	15	79	8	3
Hof Arnhem- Leeuwarden	50	129	8	5
Hof Den Haag	24	87	13	--

Hof 's-Hertogenbosch	21	76	8	1
Gemeenschappelijk Hof ²³	--	9	1	--
Rechtbanken	31	30	1	--
Overig ²⁴	48	6	--	1

²² Met Gemeenschappelijk Hof wordt bedoeld Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

²³ Idem.

²⁴ De rubriek overig omvat mede een uitspraak op een aan de Hoge Raad gestelde prejudiciële vraag.

Recht van de Europese Unie

Bij de uitleg en toepassing van het recht van de Europese Unie beoordeelt de Hoge Raad of het Unierecht in een zaak zonder meer kan worden toegepast, dan wel met toepassing van artikel 267 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie eerst een prejudiciële vraag over dat recht wordt gesteld aan het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJEU) in Luxemburg.

De Hoge Raad heeft in 2023 in vijf zaken prejudiciële vragen gesteld aan het Hof van Justitie:

- HR 10 februari 2023, [ECLI:NL:HR:2023:187](#)
- HR 31 maart 2023, [ECLI:NL:HR:2023:508](#)
- HR 23 juni 2023, [ECLI:NL:HR:2023:965](#)
- HR 30 juni 2023, [ECLI:NL:HR:2023:1006](#)
- HR 6 oktober 2023, [ECLI:NL:HR:2023:1371](#)

In 2023 had één uitspraak van het Hof van Justitie betrekking op zaken waarin de Hoge Raad in eerdere jaren prejudiciële vragen had gesteld:

- HvJEU 2 februari 2023, C-806/21, [ECLI:EU:C:2023:61](#)
(einduitspraken: HR 30 mei 2023, [ECLI:NL:HR:2023:766](#); HR 30 mei 2023, [ECLI:NL:HR:2023:767](#); HR 30 mei 2023, [ECLI:NL:HR:2023:768](#); HR 30 mei 2023, [ECLI:NL:HR:2023:769](#))

'EUited in Diversity II' conferentie bij de Hoge Raad op 31 augustus en 1 september 2023

De vierde kamer

Naast de civiele kamer, strafkamer en belastingkamer kent de Hoge Raad een vierde kamer.

De vierde kamer behandelt klachten tegen rechterlijke ambtenaren en zaken over schorsing en ontslag van rechterlijke ambtenaren die voor het leven zijn benoemd. Alleen de procureur-generaal bij de Hoge Raad kan zulke zaken voorleggen aan de Hoge Raad. Verder behandelt de vierde kamer verzoeken tot wraking van een rechter van de Hoge Raad. De vierde kamer bestaat uit de president van de Hoge Raad, drie vicepresidenten vanuit de civiele kamer, de strafkamer en de belastingkamer, en een aantal raadsheren uit die kamers. Uitspraken van de vierde kamer worden gepubliceerd op www.rechtspraak.nl.

In 2023 heeft de vierde kamer in dertien zaken uitspraak gedaan. Eén uitspraak ging over ontslag en één over het opleggen van een disciplinaire maatregel. Elf uitspraken gingen over verzoeken tot wraking van leden van de Hoge Raad. Deze wrakingsverzoeken waren afkomstig van vier verzoekers. Zij dienden respectievelijk vijf, drie, twee en één wrakingsverzoek(en) in.

Ontslag

Rechters worden voor het leven benoemd (artikel 117, lid 1, Grondwet). Dit beschermt de onafhankelijkheid van de rechtspraak. Aan een rechter kan op eigen verzoek ontslag worden verleend. In bepaalde gevallen kan de Hoge Raad op vordering van de procureur-generaal bij de Hoge Raad het ontslag verlenen. In de Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren staan hiervoor regels.

Op 24 februari 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:328](#)) heeft de vierde kamer van de Hoge Raad ontslag aan een rechter-plaatsvervanger verleend. De betrokkene was tot rechter-plaatsvervanger benoemd in het kader van de opleiding tot rechter. Zij was meer dan twee jaar niet ingezet als rechter-plaatsvervanger. Haar opleiding tot rechter was uitgemond in een negatieve beoordeling. Er was niet gebleken van een andere reden om de betrokkene niet langer als rechter-plaatsvervanger in te zetten. Onder verwijzing naar zijn uitspraak uit 2021 ([ECLI:NL:HR:2021:1996](#)) oordeelde de Hoge Raad dat voor het ontslag van de betrokkene een voldoende zwaarwegende reden aanwezig was.

Disciplinaire maatregel

De procureur-generaal diende bij de Hoge Raad in 2023 een vordering tot schriftelijke berisping van een raadsheer in. Ook hiervoor staan regels in de Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren. Op 7 juli 2023 legde de Hoge Raad de schriftelijke berisping op ([ECLI:NL:HR:2023:1019](#)). De betrokkene was raadsheer in een gerechtshof. Ten aanzien van

een bij de rechtbank in het desbetreffende ressort lopende strafzaak met grote maatschappelijke impact had zij gehandeld op een wijze waarmee zij het vertrouwen in het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht had ondermijnd. Door haar handelen had zij ernstig nadeel toegebracht aan de goede gang van zaken bij de rechtspraak en het in de rechtspraak te stellen vertrouwen, oordeelde de Hoge Raad.

Wraking

Als waarborg voor de rechterlijke onpartijdigheid kent het recht de mogelijkheid van wraking van de rechter in een zaak. Wie een rechter in een zaak wraakt, verzoekt de vervanging van die rechter door een andere rechter. Regels over de wraking van een rechter maken deel uit van het procesrecht van alle rechtsgebieden waarop de Hoge Raad zaken behandelt. Het [Protocol deelname aan behandeling en beraadslaging van de Hoge Raad der Nederlanden](#) geeft aanvullende regels voor de behandeling van een verzoek om wraking van één van de leden van de Hoge Raad.

In een wrakingsverzoek moet staan waarom de verzoeker vindt dat de rechter in de zaak niet onpartijdig is. Bij de beoordeling van een wrakingsverzoek is uitgangspunt dat een rechter uit hoofde van zijn of haar aanstelling moet worden vermoed onpartijdig te zijn, tenzij zich uitzonderlijke omstandigheden voordoen die een zwaarwegende aanwijzing opleveren voor het oordeel dat een rechter jegens degene die om wraking verzoekt een vooringenomenheid koestert, of dat bij de verzoeker de vrees daarvoor objectief gerechtvaardigd is ([ECLI:NL:HR:2018:1770](#)).

De uitspraak van 14 april 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:575](#)) vermeldt dat het wrakingsverzoek afkomstig was van een verzoeker die frequent ongemotiveerde wrakingsverzoeken in belastingzaken indient en algemene klachten ventileert. De Hoge Raad oordeelde dat de verzoeker evident misbruik maakte van het middel van wraking en dat het ongemotiveerde verzoek in redelijkheid niet anders kon worden verstaan dan als de aanwending van de bevoegdheid tot wraking voor een ander doel dan waarvoor deze is gegeven. De Hoge Raad heeft het wrakingsverzoek buiten behandeling gelaten en op grond van artikel 8:18 lid 4 van de Algemene wet bestuursrecht bepaald dat een volgend wrakingsverzoek van de verzoeker in dezelfde zaak niet in behandeling zal worden genomen.

In de zaak die heeft geleid tot de uitspraak van 7 juli 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:1029](#)) had de verzoeker wraking verzocht nadat aan de verzoeker was meegedeeld dat uitspraak zou worden gedaan, waaruit de verzoeker afleidde dat zijn verzoek om de zaak mondeling te mogen toelichten was gepasseerd. De conclusie van de verzoeker was dat hij niet in staat werd gesteld om zijn aanspraak op een eerlijke en onpartijdige behandeling van de zaak te verwezenlijken. Het wrakingsverzoek werd afgewezen. De mededeling dat uitspraak zal worden gedaan rechtvaardigt niet de daaruit door de verzoeker getrokken conclusie.

Na de afwijzing werd aan de verzoeker weer meegedeeld wanneer uitspraak in zijn zaak zou worden gedaan. Daarop diende de verzoeker een (tweede) wrakingsverzoek in. Tijdens de behandeling van dit wrakingsverzoek heeft de verzoeker een verzoek ingediend tot wraking van de raadsheren die het wrakingsverzoek behandelden. Dit verzoek voldeed niet aan de eis dat een verzoek om wraking is gemotiveerd. Het is niet aangemerkt als een wrakingsverzoek in de zin van artikel 8:15 van de Algemene wet bestuursrecht. In de uitspraak van 17 november 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:1577](#)) is het verzoek tot wraking van de raadsheren die het wrakingsverzoek behandelden buiten behandeling gesteld. Ook is bepaald dat een volgend wrakingsverzoek van verzoeker in dezelfde zaak niet in behandeling wordt genomen.

Vervolgens is in de uitspraak van 22 december 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:1801](#)) geoordeeld dat

de aankondiging van de uitspraak geen aanwijzing van vooringenomenheid jegens verzoeker oplevert van de raadsheren die de uitspraak zullen doen. Ook het (tweede) wrakingsverzoek werd daarom afgewezen.

De uitspraak van 22 september 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:1289](#)) betrof een wrakingsverzoek dat was ingediend na de mededeling dat uitspraak zou worden gedaan. Als reden voor het wrakingsverzoek was onder meer genoemd dat onduidelijk was wie tot aan die mededeling de procedurele beslissingen in de zaak hebben genomen.

Tijdens de behandeling van dit wrakingsverzoek is een verzoek ingediend tot wraking van de raadsheren die het wrakingsverzoek behandelden. Als reden voor dit wrakingsverzoek was onder meer genoemd dat de oproep voor de zitting niet aangetekend was verzonden en verzoeker niet tijdig had bereikt. Hieruit volgde niet dat de betrokken raadsheren ten aanzien van de verzoeker vooringenomen zijn en ook niet dat de vrees daarvoor objectief gerechtvaardigd is. Het verzoek tot wraking van de raadsheren die het wrakingsverzoek behandelden werd afgewezen in de uitspraak van 19 mei 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:734](#)).

Daarna is in de uitspraak van 22 september 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:1289](#)) het verzoek tot wraking afgewezen dat betrekking had op de raadsheren die de uitspraak in de zaak van verzoeker zouden doen. Er waren in het wrakingsverzoek geen omstandigheden aangevoerd die de conclusie rechtvaardigen dat de betrokken raadsheren vooringenomen zijn en evenmin dat de vrees daarvoor objectief gerechtvaardigd is.

In vijf uitspraken van 29 augustus 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:1139](#), [ECLI:NL:HR:2023:1140](#), [ECLI:NL:HR:2023:1141](#), [ECLI:NL:HR:2023:1142](#) en [ECLI:NL:HR:2023:1143](#)) heeft de Hoge Raad ongemotiveerde wrakingsverzoeken buiten behandeling gesteld en bepaald dat een volgend wrakingsverzoek in de zaak niet in behandeling wordt genomen.

Klachten en overige correspondentie

De interne klachtenregeling van de Hoge Raad geeft iedereen het recht om bij de president van de Hoge Raad een klacht in te dienen over de wijze waarop de Hoge Raad, een lid van de Hoge Raad of de griffier van de Hoge Raad zich in een bepaalde aangelegenheid tegenover hem heeft gedragen. Er kan niet worden geklaagd over gedragingen waartegen een procedure bij een rechterlijke instantie openstaat of heeft opengestaan. Klachten kunnen ook niet gaan over een rechterlijke beslissing of de wijze van totstandkoming daarvan, met inbegrip van de in dat kader genomen procedurele beslissingen. Klachten die zijn gericht tegen gedragingen van waarnemend griffiers worden de griffier van de Hoge Raad toegerekend in die gevallen waarin het gaat om de uitoefening van bevoegdheden die de wet aan de griffier toekent. Ook deze klachten worden onder deze klachtenregeling behandeld.

Op grond van de klachtenregeling wordt jaarlijks een overzicht gepubliceerd van de geregistreerde en door de president behandelde en afgehandelde klachten.

Verslagperiode

In 2023 heeft de president op grond van de klachtenregeling vier klachten behandeld.

De eerste klacht ging over het handelen van een medewerker van de administratie van de sector strafrecht van de Hoge Raad. De klager schreef dat die medewerker hem niet wilde zeggen wie van de Hoge Raad op zijn beroep in cassatie uitspraak zou doen. Deze klacht is als

gegrond aangemerkt. Op grond van het Protocol deelname aan behandeling en beraadslaging van de Hoge Raad der Nederlanden kon de klager een verzoek doen om de namen van de leden die zijn belast met de behandeling van zijn zaak mee te delen. Als het verzoek niet kon worden gedaan op de wijze waarop klager dat heeft gedaan, had dit aan hem kenbaar moeten worden gemaakt onder vermelding van de manier waarop hij dit verzoek wel kon doen. Als het verzoek wel op die wijze kon worden gedaan, had de gevraagde informatie aan de klager moeten worden verstrekt.

De tweede klacht richtte zich tegen een medewerker van de griffie van de Hoge Raad. De klager had in aanvulling op een door hem ingediend beroepschrift in cassatie een ontbrekende pagina nagezonden. Daarop ontving hij bericht van de medewerker dat de aanvulling was aangemerkt als aanvullende motivering en buiten de beroepstermijn was binnengekomen. Daarin kon de klager zich niet vinden. Omdat deze klacht betrekking had op een nog te nemen rechterlijke beslissing, is de klacht niet verder in behandeling genomen.

Het derde geval betrof een klager die diverse berichten aan de president en de waarnemend griffier schreef en de reacties op zijn berichten bij herhaling aangreep om een klacht in te dienen tegen degene die aandacht aan zijn berichten had besteed. Deze klachten zijn met toepassing van artikel 7.2 van de klachtenregeling niet in behandeling genomen, omdat het gewicht van de gedragingen waarover werd geklaagd – het besteden van aandacht aan en het beantwoorden van berichten van klager – kennelijk onvoldoende was.

De vierde klacht had betrekking op een brief van een waarnemend griffier. In deze brief werd de klager namens de voorzitter van de belastingkamer geïnformeerd over een beslissing van de belastingkamer op klagers verzoek om herziening. Deze klacht zag op een rechterlijke beslissing. De klacht is als kennelijk ongegrond aangemerkt.

Overige correspondentie

De Hoge Raad en de president van de Hoge Raad hebben ook in 2023 over uiteenlopende onderwerpen brieven en e-mails ontvangen. Sommigen wendden zich bijvoorbeeld tot de Hoge Raad of de president met een klacht omdat zij ontevreden zijn over een arrest van de Hoge Raad of over uitspraken van andere rechterlijke colleges. Ook worden klachten ontvangen over een beslissing of een reactie van de procureur-generaal bij de Hoge Raad in het kader van één van zijn bijzondere taken. Deze brieven en e-mails vallen niet binnen het bereik van de klachtenregeling en worden in de regel door de griffier van de Hoge Raad in die zin beantwoord.

Anderen brengen meer algemeen maatschappelijke onderwerpen en hun onvrede daarover of problemen en kwesties in hun persoonlijke situatie onder de aandacht van de Hoge Raad en/of de president. De griffier van de Hoge Raad handelt ook deze correspondentie af. In de meeste gevallen kan de Hoge Raad en/of de president niets voor de betrokkene betekenen. Waar mogelijk wordt verwezen naar andere instanties of juridische hulpverleners.

In 2023 is op de website van de Hoge Raad (op de pagina: [Contact en bezoek](#)) een mededeling geplaatst naar aanleiding van de omstandigheid dat sommige mensen aan de Hoge Raad formulieren sturen waarmee zij laten weten dat zij zelf willen bepalen of zij verplichtingen tegenover de overheid willen aanvaarden. Deze documenten worden niet toegestuurd in verband met een zaak die bij de Hoge Raad in behandeling is. Met deze documenten kan de Hoge Raad dan ook niets. Het is administratief niet mogelijk om dit individueel aan afzenders te laten weten. Deze documenten worden niet in behandeling genomen en niet beantwoord.

Samenstelling Hoge Raad 31-12-2023

President

Mevrouw mr. G. de Groot (C)

Vicepresidenten

Mr. V. van den Brink (S)

Mr. M.V. Polak (C)

Mevrouw mr. M.E. van Hilten (B)

Mr. M.J. Kroeze (C)

Mr. M.J. Borgers (S)

Mr. J.A.R. van Eijnsden (B)

Raadsheren

Mevrouw mr. E.N. Punt (B)

Mr. M.W.C. Feteris (B)

Mr. M.A. Fierstra (B)

Mr. Y. Buruma (S)

Mr. J. Wortel (B)

Mevrouw mr. T.H. Tanja-van den Broek (C)

Mevrouw mr. A.L.J. van Strien-van Strien (S)

Mevrouw mr. E.F. Faase (B)

Mr. C.E. Du Perron (C)

Mevrouw mr. M.T. Boerlage (B)

Mevrouw mr. C.H. Sieburgh (C)

Mevrouw mr. A.E.M. Röttgering (S)

Mr. P.A.G.M. Cools (B)

Mevrouw mr. H.M. Wattendorff (C)

Mr. F.J.P. Lock (C)

Mr. M. Kuijer (S)

Mevrouw mr. C. Caminada (S)

Mevrouw mr. A.E.B. ter Heide (C)

Mr. S.J. Schaafsma (C)

Mr. F.R. Salomons (C)

Mr. T. Kooijmans (S)

Mr. G.C. Makkink (C)

Mevrouw mr. K. Teuben (C)

Mr. A.E.H. van der Voort Maarschalk (B)

Mevrouw mr. C.N. Dalebout (S)

Mevrouw mr. T.B. Trotman (S)

Mr. F. Posthumus (S)

Raadsheren in buitengewone dienst

Mr. J.E.M. Polak

Mevrouw mr. H.G. Sevenster

Mr. C.J. Borman

Mutaties in de Hoge Raad der Nederlanden in 2023

Benoemd tot vicepresident	Mr. M.J. Borgers	Per 1 september 2023
	Mr. J.A.R. van Eijsden	Per 1 september 2023
Benoemd tot raadsheer	Mevrouw mr. C.N. Dalebout	Per 1 januari 2023
	Mevrouw mr. T.B. Trotman	Per 1 april 2023
	Mr. F. Posthumus	Per 1 september 2023
Benoemd tot griffier	Mevrouw mr. A.M. Wolffram-van Doorn	Per 1 juni 2023
Ontslag verleend aan	Mevrouw mr. E.S.G.N.A.I. van de Griend	Per 1 januari 2023
	Mr. J. Storm	Per 1 maart 2023
	Mr. J. Claassens	Per 1 juli 2023
	Mr. J. de Hullu	Per 1 september 2023

C = civiel; S = straf; B = belasting. Betrokkene maakt deel uit van de kamer op dit deelgebied.